

שבת טיש

ספורים ואגדות • פנינים ופרפראות • מדות והליכות

מתוך הספר "שבת טיש"
כרך שישי בסדרה בע"ה

פנינים

ויהי מקץ שנתים ימים (מא, א) - רמז יש כאן לשלש השאלות ששואלים את האדם בבואו לבית-דין של מעלה לאחר מלאות ימיו, כמוכא במשכת שבת (דף לא, וסמךד שא"ל) מ'שא ומתן באמונה, ק'ביעת עתים לתורה, צ'פיה לישועה, ואותן שואלים מקץ שנתים ימים - בסוף שנותיו של האדם שעברו עליו כחלוש יעוף וקמים אחרים. (חיים שא"ל)

צפנת פענח (מא, מה) - צפנת בגימטריא טהורות, פענח בגימטריא זקנים, כי יעקב למד את יוסף וק חמש שנה סודי משנה, כפי שכתב בעל הטורים שתבת זקני"ם נוטריקון וזעים קדשים נשים ישועות מועד, אבל סדר טהורות אי אפשר ללמוד לאחר אלא צריך לקנותו בעצמו בעבודתו, ואחר שיוסף עמד בנפשו ונקרא צפנת פענח בגימטריא טהורות זקנים, שהשלים קנינו גם בסדר טהורות ונקנה את כל התורה שבעל-פה בשלמותה. (דרכי רש"י)

צפנת בגימטריא פת"ר, שהם תרי"ג מצות דאורייתא ושבע מצות דרבנן, וכן צפנת בגימטריא טהורות, ללמוד שכל הולמד תורה בטהרה כאלו קים את כל המצות בלן. (ספרי)

במשכת סבות דרשו חז"ל את הפסוק ביולא "ואת-הצפוני ארחיק מעליכם" זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבו של אדם, אבל יוסף היה "צפנת פענח" - שידע לפענח את מסתורו של היצר הרע הצפון אצלו, שבא אליו כדירי ובאמת הוא מבקש להכשילו, ויוסף גלה לכל את מהותו של הצפון הזה. (רבי זאב מסטריקוב)

"לבו אלי"וסף, אשריאמר לכם תעשו" (מא, נה) - שלשה ספרים נודעים חבר רבי יוסף קארו, והם צ"ת יוסף, ספס משנה ושלחן ערוך, ושלשתם רמזים פקדושה. כי אחי יוסף הביאו עמם ספס משנה, והובאו בית יוסף, ויוסף ערך להם שלחן. וקבלו ישראל פסוקיו, שנאמר "לבו אלי"וסף, אשריאמר לכם תעשו". (שערי צדק)

כי ישי שבר במצרים (מא, א) - כאשר האדם אינו מושפז במסווה לרבי מצוה אלא לספק התורה, הוא נותן פתחורפה למקטרגים בטענתם שאין להשפיע עשר על ידא' ה' כדי שלא יחמיצו חלילה, שכן יש ש"ב"ר במצרים - נוטריקון ר"ב שיענו ביז, והממוז מכיאו לטמאת מצרים. וקנה אמר יעקב לבניו למ"ה תהראו - נוטריקון משכחו ל"בית חמורש, להראות כי אפשר לנצל את העשר לעבודתו יתברך, ואס"פ שוב אמר יעקב לבניו יש ש"ב"ר במצרים - נוטריקון ש"ידה בשמחה רבה, ולשבר בזה שבו משתקשים לתורה ומצות רדו שמה ושברו לנו משם, ונתנה ולא נמות - ולא נהיה חלילה מהרשעים שבתיהם קרויים מתיים, אלא חיים בלכם היום. (אסרי חיים)

ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי (מב, יח) - ראשי תבות ואיבה, כי מי שיש בלבו אהבה על אחד מישורא, בידוע שהוא מרב גסות הרוח שיש בלבו עצמו. "ויאמר אליהם" סופי תבות רם, רמז לנסות הרוח, וכמאמר הבעל-שם טוב "כל הנגעים אדם רואה חוץ - מנגעי עצמו", שאם האדם שואג יחודי אחר בגלל חסרון שמצא אצלו, בודאי אין זה אלא מתוך גאון שלו שאינו רואה שהוא עצמו נגעי בעיניו. (עולת שלמה)

הביאו שבר ועבון בתיכם (מב, יט) - התבות בגימטריא ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, לרמוז שבשעה שמבקרים הבתים את הקט, הם משפיעים עליהם שפע גדול ופרנסה טובה. (אורי עדי)

ספורים בפרשה

בדי להורות לך להקין לנסע. אולם למעשה אין כאן מופת ולא נבואה, אלא אתה בעצמך נתת לי את הפתרון ביד. שכן כאשר התחלתי לספר על צרתך, התבטאת בלשון הפסוק באיבה "אם-יש מכאוב כמכאבי, ומיד אמרתי בלבי כי בדברך אלו טמונה ישועתך, שכן שמעתי בצליל המלה 'מכאוב' את שם העיר 'מעכוב', והבנתי כי משם תצמח לך טובה וברכה. והרי מקרא מלא דבר הפסוק 'ועתה צרה היא ליעקב וממנה יושע' ובצרה עצמה טמונה ומקסה ישועתו של האדם..."

למה תתראו (שם)

בשנת תרצ"ג, לאחר הסתלקותו הפתאומית של ה"בית אברהם" מסלונים, התמנה על העדה בנו רבי שלמה דוד יהושע הר"ר. באותן שנים, לאחר עליית הצורה הנציא על פסא, החלה שגאת ישראל להרים ראש בגרמניה ובאירופה כלה, והיו כאלו שטענו שיש להצניע את הסמנים היהודיים ביציאה לרחובות של עיר, כדי שלא להוסיף איבה אצל שונאיהם של ישראל. שלמי אמוני ישראל כמובן לא שנתו לבם לטענה אילית זו, שהרי בהלכה שעשו שונא ליעקב, והמשיכו ללכת בגאון יעקב ובלי חשש ומורא. נכנסו כמה מאותם יהודים חלוצי-יגו ורפויי-עז להתנהג ביהודים בצאתם ובבואם, וטענו בפני הרבי מסלונים כי "בגלל בחורי הישיבה שך אנחנו סובלים. הם מתהלכים בין הגוים בלבוש יהודי מלא, מתגרים בקך באמות ומעוררים שגאת ישראל. בעטים נוקמים הצוררים ביהודים אחרים. נענה הרבי ואמר: "פלאי פלאים! כאשר אתם זוכים להרוח ממון, אתם בטוחים שאין כאן שום טעות, והרוח בל שולכם ובצדק הוא מגיע לכם. אבל כאשר אחד מכם חש חסר נעימות בין הנכריים והוא מצטער משום כך, מיד בטוח הוא שהישראלים לא קשורים אליו, אלא שזכים לוואלת. אל בחורי הישיבה, ושלא בצדק התגלגלו אליו..."

וירא את-בספ ונהנה הוא בפי אמתתה (מב, כז)

רוצים אתם לדעת עד כמה קשור העשיר לכספו? היה רבי שלום מבאלוט אומר, ראו נא הבדל ביצד כותב אדם את קורותיו ומצוה לבניו באחרית ימיו. "שמשתי כמורה הוראה" פותב רב בישראל בצאואו, "חסידו של רבי פלוני הייתי" פותב חסיד בערב ימיו. זה פותב "למדן הייתי" וזה "שוחר ובודק" ובדומה. כלם כותבים בלשון עבר על תפקידם ושלחותם על פעולתם. אולם העשיר לא יכול להעלות על דעתו שהוא נפרד מכספו לעולם, ובצאואו שפוטב ביקו האחרונים הוא מצוה וכותב: "אני העשיר..."

וירא יעקב בייש שבר במצרים (מב, א) - מפרש רש"י: "ראה באספקלריא של קדש שעדין יש לו שבר במצרים... שזה יוסף", והקדים אפוא הקב"ה רפואה למכה, כפי שפרשו צדיקים "ועתה צרה היא ליעקב וממנה יושע", שבאשר יש צרה חלילה לישראל, אזי ממנה - מתוך הצרה עצמה יושע.

אחד מחסידיו של רבי חיים שמואל מחנטשין, התפרנס בכבוד במשך שנים ממשרתו מנהל חשבונות אצל עשיר מכל, שבבעלותו היה יער גדול וממנו היו כותרים עצים להסקה. לפתע פתאום החליט בעל-הבית לפטרו ממשרתו, ומטה לחמו נשבר בבת-אחת. החסיד היה מטפל במשפחה בריכה, ועולמו חשך עליו. נסע אל הרבי כדי לגלל בפניו את צרתו, ומרב צערו לא הצליח אפלו להוציא מלה מפיו, אלא עמד ונכה בדמעות שליש. עד שהרבי גער בו "בטלן! הגד נא מה מציק לך", ואז התאושש מעט והחל ליבב: "אם-יש מכאוב כמכאבי? הלא נשבר מטה לחמי, ואיך אפרנס את אשתי וילדי הקטנים?! הרהר הרבי מעט, וצוה לו לנסע לעיר מעכוב ולצפות לישועת ה'. בחסיד נאמן לא שאל הלה שאלות, ומיד נסע לעיר מעכוב שבפלך קילץ בפולין, וכשהגיע לשם ראה כי מתקנים בו באותו יום יריד מסחרי גדול. נגש האיש אל השוק בו התקנים הירי, ועמד בקרן הרחוב מבלי לדעת לאן יפנה. והנה לפתע פונה אליו פריץ אחד. שזוה אותו והפירו מאותם ימים בהם רכש עצים מאדונו לשעבר, ובפנים צוהלות אמר לו: "בדיוק איש כמוך אני מחפש! בבעלותי כיום יערות גדולים המיעדים לעצי הסקה, אך לא מצאתי עדין איש נאמן ומסדר כמוך, שניהל את כל חשבונותי ועסקי. אני מציע לך לקבל את משרת נהול החשבונות אצלי, ולשם כך אעמיד לך בית פרטי בעבורך בעירי, ועל פיך ישק הכל". החסיד האזין לדברי הפריץ, ולבו פג מלהאמין. היה נראה לו שהוא שרוי בחזון תעתועים, ומרב תדהמה לא הצליח לפצות את פיו ולהגיב בהתלהבות בחיוב. כשהפריץ ראה כי הוא לא נענה מיד להצעתו, חשש שמא אין די בהצעה שהציע, ומיד העניק לו סכום גדול כדמי קדימה, וקבע את המועד בו יגיע עם משפחתו להשתכן באחוזתו ולנהל את חשבונותיו. הפריץ כבר פנה לדרך, אולם היהודי עדין נותר עומד על מקומו הלום-רעם, ולבו מלא בהודיה לה' יתברך על רב חסדיו. את דרכו חזרה עשה החסיד הישר לבית רבו, וכשנכנס הציג את הסכום הנכבד שקבל מהפריץ וספר על הנס הגדול שארע עמו. "בדאי בטוח אתה שעשיתי כאן מופת גדול", אמר לו הרבי, "או שמא חושב אתה שזכיתי לרוח נבואה מן השמים

רבי שלמה הכהן מוילנא ז"ע

ליום ההולולא ב"ט בכסלו תרס"ו

מגדולי הרבנים בוילנא, בה הן במשך יותר מארבעים שנה, נודע על שם פירושו "חשק שלמה" על הש"ס ושאר פירושי רבים ממקצועות התורה. מילדותו חשק בתורה, ובנעוריו לאחר שהגיע למצות, חתש וחקל בלבו עד שהתוודע להוריו שכל יאמץ למדור כי מקוב בגדר סגנון חיים. אולם הוא המשיך להתמיר בתורה, ואמר "התורה היא מקצית חיי, ואם לא אלמד תורה סופי למות חלילה, שכן כל תורה אני יכול להיות ומוטב אפוא שאמות מתוך למוד התורה מאשר למות מתוך בטול תורה". ומן השמים חקלו עליו, וזהו לקום מחלו ונגיל י"ז כפר היה בני בש"ס ופוסקים. והיה ידיו היפץ חיים חזון תמיד על תשוקתו "מוטב למות מתוך למוד התורה ולא מתוך בטול תורה", ומתלהב מחשקת התורה של כחור בן י"ז מתוך סמירות נפש למענה.

כל ימיו העלה על הכתב את דאישיו. והעידו כי בביתו חסידו עשירי אדונים של כתבים מחודשיו, וזך חלק מהם ראוי אור ודקם אבדו בתהום הנשיה.

פעם שהה עם בני משפחתו בעיר נפש בסמוך לוילנא, ונודע להם כי ארעה נגבה בביתם. והקרו לשב פניהם כדי לבדוק מה נגבה, ומיד כאשר נכנסו הבית רץ רבי שלמה אל ארון הספרים, ובכשרא השפיר של רבנו יוחנן עומד על מקומו, אמר באנחת ירוחה: "ברוך ה' אל גנוב כלום, הספר של רבנו יוחנן נמצא".

למרות גדולתו ומשרתו הרמה, נהג בענוה סגולה, ובאשר היה נכנס לבית הכנסת בוילנא והפקל היה עומד לכבודו, היה בטוח כי אינם עושים בן אלא כדי לקים "מפני שיהיה תקום", וכלל לא עלה בדעתו להזיקם לו כבוד על גדולתו בתורה.

בהפסקת הש"ס במחברות וילנא הידועה בדפוס האלמנה והאחים ראם, הגיה רבי שלמה את הש"ס ואת פירושי רבנו ענינאל ורובן פורשם, ובכשר סופרים קבץ את הזכות להדפיס בש"ס את המהותי והשבוט "חשק שלמה".

בני חמשי של חזקה, התארח אצלו חתנו רבי מאיר קרליץ, ובאמצע הלילה אל חש בטוב ובקש מחתנו להזמין רופא. ביתנים קשם מכתו שתביא לו את הפקס עם הקולמוס כדי שיוכל להמשיך לכתב את דאישיו, שכן "חבל לשכב בבטלה כדי לנצל את הזמן לחידוש תורה" אמר לה. אך כשהזדה לחדר ראית כי הוא הסתלק לבית עולמו מתוך חשקת התורה עד היגיע האחרון. והינא אחריו דוד ישרים יבדק, בנה תחיד רבי אברהם יעקב איני של רבי שלמה בנה תלמיד החזון אי"ש, וששת תלמידי היו גם גדולי תורה ודעים.

יוסי דעת

תופעה מעניינת יש בפרשת מקץ, ובפירושו רש"י יש ריבוי מלים לעוצות יותר משאר הפרשות, רק בספרים הראשונים יש בפירושו רש"י שבע מלים לעוצות, וכן בהמשך הפרשה, ואף בספרים מנצח רש"י כמה מלים לעוצות האומות שנותקת בלשון הקודש. כמו "צומות" שרש"י מפרש "צומות בלשון ארמי סליל", "אביר" - דף בלשון ארמי מלך, וכן תבנו כמחשבתו הראשונה על "צנות פענח" שהוא שם מצרי. בספרים מצאו לרוב רמזים שונים, כגון רמז לנחלת ישראל שנותקת מקץ שבה נאמרה היותה להשתמש בשפת לנוע, או דף להכניע את כוחות הטומאה בפרשה אחרת קוראים בדרך כלל סוד ליום אדם הנוצרי.

רש"י מרתם מלים רבות בלשון לנוע, ובפירושו תלמי' יש 1,349 מלות לנוע, 2,479 מלים כאלו בפירושו של"ס, כלומר בממוצע כמעט מלה אחת בכל דף במפרש. ורב המלים לעוצות שרש"י משתמש בהן, רוב בניו צרפתי-יהודי שהיה בשמוש הקהילות היהודית בצפון צרפת בתחילת תקופת האשונות, והושפעה מצרפתית, עתיקה, רמנית בלשון ואף מלים רבות מארדו ולשון-הקודש והשתלבו בה. בניו זה השתמש רש"י ברבות ולפניו גם רבי משה הדרשן אותו מנצח רש"י ברבות בפירושו, בנוסף משוקעת בפירושו רש"י גם מלים לעוצות מגרמנית, איטלקית, יונית וערבית.

רש"י מציין את תרגום המלה לשפה זרה בשם "לעל", ואף שסומנו בו גרשנים הם אינם ראשי-תבות, אלא סימון המדגיש את העובדה שהמלה אינה חלק מהטקסט הרצוף, אלא הערה מן הצד. מסיבה זו גם מלת הערה בעצמה מתייחסת בגרשנים, ומכאן אינה מביעה מובן של ראשי-תבות מחוסר הבנה פענחו אותה את השם כראשי תיבות בלשון ע"ז, אולם, כדורש כל יתכן, שכן רש"י עצמו כתב פעמים רבות בלשון ע"ז, ואין מכאן טעם לכפל את המלה לשון, ולומר "בלשון לשון עם זו".

בדורות הבאים לא היו המלים לעוצות בפירושו רש"י מוכרות, וכיוון שכך הועתקו הללו לנתיים בידי המדפיסים, בצורה לקויה ושגויה. בנוסף לכך, כיוון שרש"י השתמש באותיות עבריות לכתוב המלים לעוצות, כפי שהרמב"ם והרב הראשונים כתבו את חיבוריהם בשפה הערבית אך באותיות אשונות, לא תמיד ניתן להבחין את הכוונה הכוונה של המלה, בהעדר אותיות רומיות בכתוב בשפת השונות. ובעיקר עקב שנינו מנצח שחלו במשך השנים. בעבר כבר נעשה ניסיון לתרגם את מילות הלעו של רש"י בש"ס, והדעות שבהם היו לא המתרמם שנדפסו במהדורות של וילנא, הידועה, שבה תרגם את המלים לעוצות בעילום שמו. למעשה התברר כי המתרמם היה מרדכי פלינאנא, שכן כתב את המילואים, לתרגם את השנת הש"ך על הכתוב וליקוט פירוש על המדרש רבה, והמילואים "מלך העיר כי ראה בכריתת השול"ע של חזונו רבי שמריהו יוסף קרליץ אבי החורא"י כי לא למדו במילואים משום שיצאו מתחת ידו של אדם ממוקם ונחשב כמבורך למשכילים.

גדולי הדורות יחסית לשיבות לכל מלה ברש"י, וכפי שכתב המהאיר ש"במלה אחת יכולו לפתח תירוצים של חבלי קושינו", וראו קדושה גם במלות הלעו של רש"י. רבי יצחק אייזיק מדייטשוב אמר, שכאשר למדים רש"י אין לדגל את תיבה אחת, ואף לא על תיבה "גומא" לא לשון לעל", מפרש שרש"י בפירושו קצוה שו"י אפילו קצוה שו"י מרדכי שלמה במאין סיפר על אביו ר' מנחם ציחק, שלמד פעם את הש"ס ולא הרגיש את האחרת של סיום התלמוד כולו, והתבונן בדעתו כי לא למד את כל הבעל"א, ושכחו ולמד שוב את כל הש"ס עם הבעל"א, הרגיש את האחרת הגדולה. רבי יחזקאל שרגא משיאנוא הקפיד אמר להוציא בפה בעת לימוד רש"י גם את המלים לעוצות בפירושו, ואמר שיש באותן מלים תואר קדושה שיש ביתר דבר רש"י, ואם שמע מאחד שלמד רש"י והשמיט תיבות אלו, צוה לו לחזור על דברי רש"י ולכליל מלים אלו בלימודו.

ולא יודע השבע בארץ

מפרסם הוא גם הצלתה של שיבת מיר בתקופת השואה, פאשר הישיבה בלה עם מאות הבחורים שלה וצות הרבנים, קבלו אשרות כניסה ליפן מידי הקונסול היפני בליטא חסיד אמות העולם, והשתכנו בעיר שנחאי הסינית שהיתה אז תחת הכבוש היפני. הישיבה זכתה להכנסת אורחים מצד הקהלה היהודית שבפני, וקול התורה המשיך להדהד ולהגן על העולם בלו עד לסיום המלחמה. עם שד מלחמת העולם, העברה הישיבה לארצות-הברית למשך זמן-מה, ולאחר מכן עלתה לירושלים ובה היא פורחת עד ימינו אנו. חלק מתלמידי הישיבה נותרו בארצות-הברית, ושנים מראשי הישיבה שהיו בין היוזמים למלט את הישיבה לשנחאי, רבי אריה לייב מאלין ורבי חיים שחתי הכהן ויסוקר, יסדו למענם באמריקה את ישיבת "בית התלמוד". רבי חיים ויסוקר עמד בראשות הישיבה במשך קרוב לארבעים שנה, והמשיך בה את סדרי הישיבה המקורית במיר. רבי חיים נודע בפקחותו המיוחדת, ורבים היו מתעצבים עמו בכל צעד ופעל בחייהם. בעיניו הפקחות היה מבטי בשואל, מקרין ארד-רוח ושמת-חיים, ומעניק עצות נבונות שהנחו את השואל בכל משעולי חייו.

בזמנים הראשונים להגעת הישיבה לארצות-הברית משנחאי, הגיעו תחלה לעיר שיקגו הנודעת, בה שהו מספר ימים. הרבנים והעסקנים המקומיים בנסו את הנגידים ותומכי-התורה שבפני, והציגו אותם בפני ראשי הישיבה, וספרו: "עשיר זה סיע לנו לבנות בגין לישיבה", "זה נתן מכספו כדי לבנות מקנה", "ההוא בנה בית-כנסת" וכך המשיכו ופרטו את פעולות החסד שעשו הכלו. היו אלו אכן פעולות בפירות בסכומים נכרים, אולם המשיגים רבי יחזקאל לוינשטין לא היה מרצה, שכן היה נכר שבכך הסתפקה כל מנסת מצותיהם של הנגידים הכלו. במיר-נפשו התבטא ואמר: "ששים רבוא מבני ישראל יצאו ממצרים, כנאמר בתורה. ואם נחשב גם את הזקנים, היקדים ונשוח ישראל, נגיע לסכום של פקוה מיליונים. וכמה זמן שהו במדבר? במשך ארבעים שנה. וכל חטא ועון שנעשו במשך שנים אלו, נכתבו בלם בתורה, כמו מעשה המקושש והמקלל, וכן חטאים כלליים כמו המתאוננים והמתאמים. ובכמה חטאים מסתכם כל הפרוט שבתורה? בקשי עשרה! שוו אפוא בנפשיכם: יותר משלשה מיליון איש שזוהים במדבר במשך ארבעים שנה רצופות, ואפסר לספר את חטאיהם על אצבעות הידיים! והנה הגענו לשפל בזה. פאשר מציעים לעיר גדולה ועשירה כמו שיקגו, ומציגים את גדולי תומכי-התורה, אך אפסר להספר על יד אחת את המצות שלהם..."

משיקגו המשיכה והגיעה לעיר ניו-יורק רבתי. גם שם נערכה כקלחת פנים גדולה, ושוב בנסו רבני העיר עשירים מפלגים ותומכי-התורה להכריע עם ראשי הישיבה על-מנת לעמוד לימנם. והנה מציעים לפני רבי חיים ויסוקר יהודי עשיר מפלג, מוליטי-מיליונר של משק, ומשבחים אותו כי הוא כבר התגבר לתת לישיבה בגולה סכום נכר. רבי חיים החל לשוחח עמו, ובין שהלה דבר אידיש שוטפת, נהל עמו רבי חיים שיחה לבבית, כשהוא מתעניין במצבו ובתולדות חייו. העשיר החל לספר על מעשי הצדקה שלו, ספר כי בנה כאן והקים שם, ולשמת הרב אף העיד על עצמו כי הוא שומר שבת. תוך כדי השיחה התעניין רבי חיים מפני הנימוס ושאל: "איזו עסקים יש לך?" אך להפתעתו ענה הלה: "במחילה ממכוד הרב, אף העסקים שלי אינם העסק שלך..." רבי חיים פמוכן תמה על תשובה כה בוטה, אולם למעשה באמריקה היתה זו תשובה די נפוצה, כפי המנטליות האמריקאית להכיר אדם שנים ארכות ולא לקבל כל משג מקוה הוא עושה את עשרו...

רבי חיים הביט בעשירי שלפניו, והחל לספר: "כשהייתי ילד קטן באירופה, שמעתי פעם את אנשי החברא-קדישא עוזרים ברחובות הכפר הקטן פיעקס שבמחוז וולקוביסק שבגולדלנד, והם מכריזים על הלווייה של האלמנה חנה ביכלא ששיקקה חיים לכל חי. רבים היו בטוחים כי בלווייה יהיו אנשים מעטים, שכן מי הכיר את האלמנה הבדודה והמספנה, ומי יגיע באישון לילה ללווייה למנוחות עולמים? אף הנה הגיעה השעה, ומאות אנשים מקל האזור שמפסיב נהרו אל הכפר הקטן, בהם גם רבנים ועסקנים חשובים. הייתי ילד סקרן, והסתובבתי בין האנשים כדי לשמע מה הביא אותם ללווייה האלמנה הלא מכרת. והנה אני שומע רב חשוב מעיירה סמוכה מסביר לרב אחר את סבת בואו ללווייה, שכן 'אפס עמדתו לפני נשואו בתי ולא היה בדי לשלם את סכום הדנדנה שהגבתה. הגענו כבר לימים הסמוכים להתנהג, ואני ידעתי מה לעשות. והנה עומדת האלמנה המנוחה בפתח ביתי, ובדיה צרור כסף נכבד, הניחה אותו על השלחן ופנתה לדבריה'. וברשיחו מספר לעמדתו, כי האלמנה היתה מביאה לו מדי יום בקושך שלש שנים רצופות, ארוחת-צהריים מבשלת וחקמה אל בית-המדרש בה למד בפרישות מחלטה, כשהיא נכנסת בהחבא ומניחה את הסיר ביקריתים, ונעלמת כלעמדת שבאה. וכך המשיכו הרבנים לספר עוד ועוד בשבחה של האלמנה, ולפתע התגלה, כי בקושך כל שנות חייה הצליחה צדיקה זו לנהל מערכת מסעפת של מעשי חסד עצומים, לתמוך ביתומים ואלמנות, לסייע לתלמידי-הרבנים ומעוטי-יבולת, והכל תחת מעטה של סודיות ושתיקה אצילה".

"כשבגנתי, התחלתי להרהר בפסור של חנה ביכלא המנוחה, ובספורים רבים מעין עלו שהיו נפוצים בעירה היהודית, והגעתי לפסקנה כי שם התנהלו החיים בצורה שונה לחלוטין מהחיים העכשוויים. שם בעירה היו כל המעשים הטובים חסידים ונקמרים, ואיש לא ידע מהם. אך לעמדת זאת, פאשר שני יהודים היו נפגשים והתברר כי הם ידידים מנער ולא נפגשו שנים ארכות, הם היו מתעניינים אחד אצל השני על מצבם הכלכלי, והיו גלויים זה כלפי זה לחלוטין. מה שלומך? שמעתי בעבר שפתחת חנות למסחר, איך אתה מתפרנס? והלה היה משיב 'ברוך ה', הרווחים די נאים, הצלחתי ברוך ה' לחתן את בתי ולתת נדניה בסכום כך וכך, עתה אני חוסך לתחנת הבת הנוספת, וכך ידעו בלם מה קורה אצל השני, שכן לא היו סודות בעירה. אבל אלו היה יהודי פוגש את חברו ומתעניין אצלו 'כברני שבישיבה היית מנהל את גמ', האם גם היום אתה מחזר אחר סיוע עם הזולת וגומל-חסדים? היה השני מתחמק בענות-רוח ומותיר את החשבון הרווחי שלו עם הקה"ה ואת מעשיו הטובים בינו לבין עצמו. מלה אחת לא הייתי יכול להציל ממנו על מעשיו הטובים בסתר".

"ומה קורה היום? עולם הפוך ראייתי!" אצנח רבי חיים ויסוקר ואמר: "אני מגיע לארצות-הברית, מתעניינים אצל אדם על מעשיו, והוא מתחיל לפרט כמה בתי כנסת בנה, בכמה ישיבות הוא תומך, ואילו סכומי צדקה הוא תרם. אבל פאשר מתעניינים ושואלים 'מהו אתה מתפרנס?' הוא שותק בדג ושומר את הקלפים צמודים ללבו..."

"מה קורה כאן? מה פשר הדבר וביצד חל השנוי הכה מנגד כמה שהיני רגילים אליו בעירה היהודית?" שאל רבי חיים, והגביה את קולו בטון של תוכחה נוקבת: "הבה ואסביר לך. ההסבר פשוט מאד: האדם מסתיר ושומר לעצמו את מה שתשוב לו באמת, ואת מה ששפל אצלו אין לו ענין להסתיר. יהודי אמת יודע, כי העקר זו התורה ויסוד חיינו הם המעשים הטובים. הגשמיות והקמון אינם אלא דבר טפל ואמצעי כדי להתקדם ולקבל את היכלת להעניק לשני. לכן לא תוכל לשמע מיהודי כזה על המצות והמעשים הטובים שהוא עושה, אבל אין לו בעיה לספר לך מהי מלאכתו ומיהוין הוא מוצא את פרנסתו. אבל כשפאים לאמריקה החקמית, בה הכסף מהוה את משאת-נפשו של האדם וכל חייו סובבים סביב ציר הקמון, אזי הוא ישמר בקנאות על סודו ולא ישתף איש מקוה הוא עושה את עשרו, שכן זוהי נשמת-אפו ומרד-חיו, וכי יגלה את סודו לאחר ויסתכן בכך שהלה יהיה עשיר גדול ממנו? אולם על מעשי-החסד שלו אין לו בעיה לספר, ואף להגידם ולהוסיף עליהם בהנהגה ובהנהגה..."

ויקראו לפניו אברהם

"הרבי ר' השיל" הוא בנוי הידוע של רבי אברהם יהושע השיל מקראקא, מגדולי הדורות הנודעים, שרב פוסקי פולין רבותינו הנודעים כמו הש"ך, הט"ז, הי"ב שמואל ועוד רבים - היו מתלמידיו. רבי השיל הקים מחדש את ישיבות פולין לאחר גזרות ת"ח ות"ט, ונודע בגדול מרביצי התורה בדורו. תלמידיו היו מזכירים את רבם בהדרת קדש, דולים ומשקים מתורתם לדורות הבאים, וכל אימת שהיו מזכירים את שמו היו אומרים בהעצמה "דער רבי ר' העשיל", וכך נותר שמו וזכרו לדורות עולם.

רבי השיל נודע כבר מילדותו כעלוי מפלג ופקח מחכם. אמרות שונות ופניני חכמה רבים נשתמרו ממנו לדורות, ועד היום לא נס לחם. תורתו שבפתיים לא נשתמרה בגזרת שמים, וכמעט כל חדושי נאבדו מתהום הנשיה. מלבד חדושי על מסכת בבא קמא והנהגותיו על הטור, אולם אמרות רבות נשתמרו ונמסרו משמו, בהם באורים נפלאים בפסוקי התורה, ואם לא ראוי את הארי ראוי את רבצו, ומאפס קצוה נלמד על רום מעלתו בשחקים.

בעודו עול ימים כבר דברו רבי השיל נכבדות, ורבים מגדולי הדור בקשו ליכות בו כחתן לבתם. עשירים מפלגים הפריזו והספיקו לשלם בעבורו סכומי עתק, רבנים וגדולי תורה ראו בו כובץ עולה והשתוקקו ליכות במרגלית פה יקרה, ואל אביו רבי יעקב, שבהו אז ברבם של בריסק, הגיעו הצעות שדוכין רבות וקוסמות. אחת ההצעות היתה מיחדת במינה, שכן אבי המדבר היה השור הנודע רבי שאול וואהל, השתדלן הגדול של יהדות פולין שהתפרסם כמלך פולין ליום אחד. הוא זכה לתורה וגדלה במקום אחד, בן למשפחת הרבנים קצנלבון מנהל המינסק, והקים משפחה מפארת ומסעפת, שמונה כיום מאות אלפי צאצאים בעולם היהודי. ההצעה החלה לרקם עור גידים, וסכם כי השור הנכבד יפגש את העלם הצעיר לפגישת הכרות, כדי להתוודע על קנקנו. ואכן, כבר עם תחלת הפגישה נוכח רבי שאול לדעת, כי השמועות אודות הנער העלוי כלל לא היו מגזמות, ולהפך - הנער הצעיר התגלה כעלוי נדיר ביותר, עלם חמודות של ממש, והשור הוה נחת מכל רגע. והנה מציג הנער כתב סמיכה לרבנות שהעניק לו גדול הדור, רבנו יואל סירקיש - הב"ח, ובו הוא מתאר את החבור הצעיר כ"ניק וחכים" ומנבא לו גדולות ונצורות.

"אני רואה שהב"ח כותב עליך בפתעוהי הסמיכה שהנך 'ניק וחכים'. ותמה אני על כך, שכן בפרשת מקץ נאמר 'ויקראו לפניו אברהם' ורש"י מביא מדברי אגדה דרש רבי יהודה, אברהם זה יוסף, אב בחכמה ורד בשנים. רואים אנו אפוא מאן, כי תחלה מעידה התורה על יוסף שהיה אב בחכמה, ורק אחר כך שהיה רד בשנים. תמנהי אפוא על התאר שהעניק לו רבנו הב"ח, שכתב עליך 'ניק' תחלה ואחר כך 'חכים', והלא לפי זה היה יוסף צריך להקרא 'רד-אב' - רד בשנים ואב בחכמה, ומדוע הקדים הכותב וקרא לו 'אברהם' - אב בחכמה ורד בשנים?" וזיך נדלך בעיניו הפקחיות של הנער רבי השיל, והוא השיב לשור הנכבד על-אתר תשובה שנונה: "הלא רש"י בעצמו כבר השיב על שאלתו של מר... שהרי רש"י ממשיל לצטט מתוך דברי המדרש, כי התנא רבי יוסי בדרומקסקית אמר לרבי יהודה 'עד מתי אתה מעות עלינו את הכתובים?!' ורבי יוסי מסביר כי אין אברהם אלא לשון ברבים, שהכל היו נכנעים לפניו ויוצאין תחת ידו, ולמה באמת לא קבל רבי יוסי את ההסבר של התנא רבי יהודה? ומדוע השתמש בלשון 'עד מתי אתה מעות עלינו את הכתובים?' שכן אלו פנים ונכונים הם הקבירו של רבי יהודה, הרי היתה התורה צריכה לכתב בסדר הנכון 'רד-אב', להדגיש תחלה את היות יוסף הצדיק רד בשנים ואחר כך לשבח אותו שהיה אב בחכמה, כמו 'ניק וחכים', ולפי הסברו של רבי יהודה יוצא שהוא מעות עלינו את הכתובים. ולכן כבר רבי יוסי הסבר אחר משלו..."

התשובה השנונה והחריפה של העלוי הצעיר, הדהימה את השור המפרסם, אולם היא גם גרמה לו להרהר מחדש על הצעת השדוד. הוא התקשה להסתגל לסגנון החריפות של העלם הצעיר וההצעה אכן ירדה מהפרק, אך למינים, לאחר שאשתו הצעיר של רבי השיל בתו של הנגיד רבי משה ר' לייזרש מבריסק נפטרה זמן מה לאחר נשואיהם, נשא רבי השיל את הנכדה המשתפת של שני נגידים אלו, השור רבי שאול וואהל והנגיד רבי משה ר' לייזרש, בתו של הנגיד רבי יהודה וואהל ברגנו של רבי שאול וחתנו של ר' משה.

עוד בצעירותו, כאשר רבי יעקב אביו של רבי השיל התקבל לכהן ברבם של לובלין המעטירה, התייצב לימין אביו ברבנות העיר, שנוצרה כירושלים דפולין וימרוה התורה הגדול במדינה במשך מאות שנים. במשך הדורות שלפניו, נכרכו שני התפקידים של אב"ד הקהלה וראש הישיבה יחד בכריכה אחת, ואף רבי יעקב אביו של רבי השיל שמש בשני התפקידים יחד. אלא שלאחר הסתלקותו של רבי יעקב בשנת ת"ז, החליטו כמה מפרנס' הקהלה שלא להעניק לבן את שני התפקידים החשובים יחד, והציעו לו לבחור מבין שניהם בראות עיניו. מתוך שאיפתו להתמסר להרבצת התורה, הצדיח רבי השיל להתמנות בראש הישיבה בלובלין, וותר בינתיים על תפקיד הרבנות. ארבע שנים בלבד לאחר מכן פרצו גזרות ת"ח ות"ט שהמיטו חרבן ושוואה על יהדות פולין המפארת, והרבי ר' השיל ראה בעיניו עמו ונחלץ לעזרתם בפעילות חובקת עולם, בשתדלנות למען הגולים והשגת משאבים מעשירים ובעלי-יכולת לשקום הקהלות החרבות בפולין ואוקראינה. לאחר פטירתו של ה"תוספות יום טוב" שבהו ברבם של העיר היהודית המפרסמת קראקא, הזמן הרבי ר' השיל לכהן תחתיו בתפקיד החשוב. בהשורה על כתניו של הרבי ר' השיל לעזוב את לובלין והציקה את פרנס העיר לאספה דחופה, ופה אחד החלט בה להכתיר אותו גם בגזר הרבנות בנוסף למשרתו בראש הישיבה. נבחרה משלחת שהתייצבה לפניו ובשרה לו על המוני הכפול, אלא שהרב הנערץ השיב פניהם ורקם, ואמר כי הם אחרי אות המועד, שכן שעה קלה קדם לכן כבר נתן את הבטחתו לקבל את משרת הרבנות בקראקא. ואכן, רבי השיל בהן פאר בעיר קראקא הגדולה לאלקים, ועל שמה הוא נקרא עד היום.

כמעט שלש מאות שנה לאחר מכן, עמד אחד מצאצאי הנודעים של הרבי ר' השיל על מדרגות ארון הקדש שבבית הכנסת הגדול בעיר לובלין, ונשא את דרשתו הראשונה לרגל הכתרתו ברבם של הקהלה היהודית בלובלין, ובראש הישיבה העולמית הגדולה שיסד בעיר זו. היה זה רבי מאיר שפירא, מחולל הדרך היום, שהקים בשנת תרפ"ד בלובלין את ישיבתו הנודעת 'ישיבת חכמי לובלין', ויחד עם זאת קבל גם כתב-הכתרה לרבנות העיר. בדרשתו גולל רבי מאיר שפירא את ספור תולדות זקנו הרבי ר' השיל, ראש הישיבה הנערץ של לובלין, ואמר: "ביום, כאשר קהלת לובלין העניקה לי, חסר מגזעו של הרבי ר' השיל, את התאר הכפול והמאחד של אב"ד ור"מ לובלין, תקן בכך העגל ההיסטורי שנעשו בזמנו לסבי, ושוב בנים לגבולם". ואף שגם הרבי ר' השיל וגם רבי מאיר שפירא בהנהגתם בלובלין כעשר שנים בלבד, הותירו שניהם את חותמם לדורות, ולשקם ולזכרם תאורת נפש.

ופרעה חלם - כאשר ירגיש האדם פחלום כי הוא שלם בדתו ולחבתו דבר עד שישלם לדעת דברים שלא יתכן היות במקומו ורגיש כי הוא חולם, זה יגיד כי אין חלומם בלבד הדעת וערפוב השכל ורוחות ותעללו בו, אלא מודיעים אותו עליונים למעלה עתידות:

הוא השליט וגו' הוא וגו' - פרוש, הגם שהוא השליט ואין דרך שלטון להטפל במכירת התבואה, ומה גם בכלל כך טרח המפלא, אי-על-פייכן הוא המשביר לכל עם הארץ, וטעמו כמס עמו להכיר בדרך אחיו:

ויא יוסף את-אחיו - פרוש, ראה אותם בראת אחים וחכיר אותה להם, אלא שאליהם היה מתנבא, והוא אומר ויתנבא אליהם, פרוש, למה שהם אינם מכירים אותו לא יקפידו על דברו אליהם קשות, כי הוא להם איש נביר, וקשה בו להביא בנימין כמו שגלה לבסוף, גם לבחן בהם באמצעות המתנגל לידע מחשבותם אליו באתו מצב, ותגלה לו כי מתחרטים הם על אשר כבר עשוהו ולחטא יחשבוהו:

ויבר יוסף וגו' - פרוש, הגם שהוא הבירם לצד שהיונים בחתימת זקן, ומטעם אנושי כשתגלד הידיעה בלב אחי מהשנים גם כלב השני ותעורר בחינת הזכרון, כי הלבבות יגידו סודות נעלמים, כאומרים פנים הפנים לפנים בן לב האדם לאדם, וידקדקו בעינים, במצות בדבור, והידיעה הולכת וגדלת עד שישלם בחזון, אי-על-פייכן מודיע הכתוב שהם לא הכירוהו, וטעם לצד ראותו ביום המעלות החליטו הכהנים וחרחיקו מלבם מחשב דבר זה:

דברי הימים

השפה העברית שהופכה לשפת חול שימושית, זכתה להתנגדות מצד רבים שלא ראו בעין יפה את חידוש לשוננו הקדושה בידי אליהור בן-יהודה ששנה ופירש, וראה בה שפה קדושה שתחלל בידי אנשי חולין, אך מפתיע לגלות, כי את בן-יהודה זה הקדים בן-יהודה אחר, יהודי חשוב וראי-שמים מרבים, שהקדיש את חייו בירושלים לחידוש לשון הקודש כשפה מדוברת, וכשלושה שנה לפניו פעל להשיב את הדיבור בלשון אבותינו המקודשת, וראה בכך חלק מקירוב הנאולה, שמו היה רבי יעקב וזלברשטיין, ועל-שם אביו כינה עצמו בן-יהודה. הוא נולד בשנת תקצ"ו בקלואריה פלך סובאלק שברוסיה, ומש כדיון ושו"ב בעיירה דודעמל, ולאחר מכן הברין תורה למופלג תורה, נודע כמדריך במצוות, וחטיל אף ציצית במעילו שמו יס בו דין של ארבע כפפות. בחנינו בירושלים התיישב בשכונת מאה שערים, וקבע את תפלתו בבית הכנסת "בית יעקב" שבמרכז השכונה, ופעל רבות לשכנע את סביבתו לדבר בלשון הקודש ולא באדיש, ואמרו עליו, כי מיום שעלתה החלטה זו בלבו, לא העלה על פתניו אפילו אחת שלא על טהרת לשון הקודש, במשך ארבעים שנה רצופות. ומספרים, כי בעלתו ארצה שאלוה הגבול "יש לך פס?" כינו מוצר למספור, והוא השיב: "יש לי פת כסלי" במבטא אשכנזי המולחי פת עם פס... וכך כל לשוננו בלשון הקודש היתה בהברה האשכנזית מכללה.

חיי מלכותו של אולם רובם כיבדוהו ואף הרב מבריסק רבי יהושע לייב אמר שכונתו לשם שמים, הדבר ארע כאשר באחד משלושת הרגלים באו בלך את הרב, והוא הפג אלו באדיש "ואם באנו איר ר' יעקב?" מה שומר ר' יעקב? והוא נרתע ואמר: "דבין חס וחלילה, איני חוטא ואיני מחטא". בלשון נופל על לשון, "מאחז איר" - אתה מחטא! תלמידי הרב זמנו עליו על פגיעתו בכבוד הרב אולם רבי יהושע לייב שהתיקם ואמר: "מקובלים עליך דבריו, כי כונתו לשם שמים". כך עשה עם מלים רבות באדיש שהיה דורשן בלעל באתיות דומות, כמו שטריימל - שטר מעל, לוקש - לוקש ש, וסנטר - שטן דר, שכן מה למלה נוכחית זו בבית המדרש.

וכן מתאר ב"תקופה: "כל בני ירושלים, ובייחוד בני מאה שערים, ידעוהו היטב והביטו בהערצה ביון זה גבה קומה יפה תואר, שנקרא בלשון חסדי, ויחיד סגולה מהיראים וחרדים התקברו אלו ואלו מתלמידיו הנאמנים שדיבר איתם רק בלשון הקודש. היה אהוב ואהב לכל ומקום שלום לגדול ולקטן".

את דרשותיו שאף בספר קטן בשם "תורת חסד", שהדפיס בירושלים תרנ"ו, ובו י"ג דרשות על אמונה וביטחון, שבחם הצטיין באופן נפלא, ודבריו שכן בה השבועות הוא מתנבא על הצרות העתידות לעם ישראל, וכאלו חזו את שואת אירופה. הוא מספר על החוקים שפרסמו אמונת העולם לרחם אפילו על האוה, "אולם את ישראל הם מעזיבים בכל מיני צער וכל מיני הכאות בכל מיני שור וזיוה, אבל עוד יכחו לנו ביום קשים מאלה". שיעשו צרות כמו אחר פראים ואכזריות משוככות כל שומע, אכזריות אשר לא עלה רעיון שום נבירה לעשות ביה בעולם".

בימו האחרון, ביקש להיטמר לפני מותו, וזמן מניין לחירו ותהודה לפניהם, ויצאה נשמתו בטוהר ביום כ"ז בכסלו תרס"א. בן-יהודה חשי, כשנה בירושלים בלע" כ"ו יודקע, מת כעבור כ"ב שנה פחות יום אחד, כ"ו בכסלו תרפ"א, וראוי אפוא להעניק לראשון את כתר "חייית השפה" לשם שמים.

ומעיד יבד משה בלוי, כי רבי חיים וזננפלד רבה של ירושלים אמר לו: "אולי שנינו בכך בזה התנבא בנאוו לארץ-ישראל את הדברים בלשון הקודש, כי אז היינו מקיימים אגות את החתמים, והיינו מוציאים מידם את העשק חזוק ביות שלחם", שכן אין בעברית איסור מצד עצמה, והיינו צריכים להקדישם בקום ועשה ולא היינו זקוקים עתה להתייחס לכך בשליה, מפני שהחופשים אימצו אותה לצמצום ועשוהו עיקר".

מהפסקו "ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים" שבפרשה, למדו בירושלמי את דין תפלה בצבור בעשרה, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל", מה הקם באו עשרה בני ישראל ליוסף, אף כאן בני ישראל עשרה, "מפאן לדבר שבקדשה שאין אומרים בפחות מעשרה".

את רבי חיים מרדכי רוקח רבה של גיאמץ, לא ראה איש מעולם כשהוא מתפלל ביחידות. גם במסעותיו לערים רחוקות, היה מתכנן את הנסיעות מראש כדי שיוכל להתפלל את כל התפלות במנין, ולא חסר בכל הוצאה כספית. לשם כך היה מוכן אף למסור את נפשו, כפי שספר עליו שפעם נקלע לעיר קלונזבורג בעת שפרצו בה פרעות נגד היהודים. כשהגיעה שעת התפלה, לא שת לבו אל הסכנה ויצא בגפו אל הרחוב כדי לתור אחר מנין לתפלה בצבור. בהלוכו נתקל בגנפיה של גויים שזנאי ישראל, והלכו התנפלו עליו בהמתזעם ובקשו להצחו באכזריות, ואף בדרך גם נצל מדיהם ונתהו לו נפשו לשלל. פעם שגר מבקר דחוף לרבי היהודה ליב צירלסון רבה של קישוב, ובה פתח כי הוא מתעתד להגיע בשעות הערב לעירו, והוא מבקש לעכב בעבורו מנין לתפלה ערבית. הרב צירלסון עשה בקשתו, ואכן בשעת ערב מאחרת, הגיע רבי חיים מרדכי בכפרה שכוונה הישר מצידי הרקבת שבמרכז העיר, ומיד החלו בתפלה. לאחר שהתפלה הסתיימה, התעניין הרב צירלסון אצל אורחו איזה יאוצים יש לו הליכה, שכן היה בטוח שטוחתו להתפלל בצבור קשורה בודאי ליום השנה של אחד מהוריו או זקניו, אך להפתעתו השיב רבי חיים מרדכי כי אין לו כלל יאוצים היום, אלא בקש להתפלל כמנהגו במנין. השתוממותו של המארח גברה שבעתים, כאשר הבין כי הרב של גיאמץ שכר בפרך בכסף מלא והטלטל הנה מבית הנתיבות, רק בכדי להתפלל בצבור. כך גם ספר האדמו"ר מסקולין מה שארע עמו בצעירותו, כאשר בליל חורף קשה התדפקו באישון לילה על פתח ביתו, ובשפתח את הדלת ראה לפניו רב זקן ונשוא פנים שהודהה ברב דגיאמץ, ובקש ממנו לאסוף מנין בכדי שיוכל לומר 'ברכו'. האדמו"ר מלא את בקשתו, ולאחר שהתפלל מעריב עם המנין שהתקבץ, נסע מרחק של עשרה קילומטרים עד לתחנת הרקבת, והיה זה באמצע מסע שערך בכמה מערי בטרסיה, שם התפלל מנחה ותכנן לאסוף מנין בצידי הרקבת, אך פיון שלא מצא, לא חסד טרחה ויגיעה מגדל אהבתו להתפלל בצבור, ועל אף זקנותו והקר העז ששרר באותו יום, נסע בעגלה ששכר בהוצאה כספית גדולה ביחס לפרנסתו הדחוקה, ובלבד שלא יחסיר שמיעת 'ברכו' אפילו פעם אחת. אף בצאואו מדגיש רבי חיים מרדכי ענין חשוב זה, והוא מבקש ומפציר: "בני הקרובים! שמרו דרך ה' ללמד ולקיים, והזהרו מאד בתפלת הצבור".

החסיד הותיק רבי יהושע השיל הלטובסקי, התגורר מלפנים בירושלים העתיקה. מדי בקר היה מתפלל

בבית הכנסת דחסידי קרלין שבעיר העתיקה, ולאחר התפלה היה פונה לעבודתו בבית מושב זקנים שהיה מקום בפינה לירושלים (לאחר מכן הוקמה שם התחנה המרכזית של אגד). כשהיה חוזר מעבודתו, היה פונה אל בית מדרשו של רבי זאב מרחמיסטריןקא שהתגורר ברחוב הנביאים, ואצלו היה מתפלל מנחה, ולתפלת ערבית היה חוזר אל העיר העתיקה כדי להתפלל עם חבריו בבית הכנסת קרלין. פעם אחת התעכב בדרך, ובאשר הגיע לקרלין ראה כי אחר את המועד בדקות מספר, ושליחי הצבור כבר אמו 'ברכו' שבתחלת תפלת ערבית. רבי יהושע השיל כבר לא היה צעיר, אולם הוא סב מיד על עקביו ופנה אל בית הכנסת דחסידי וויז' באינן 'תפארת ישראל', שבני ירושלים בנוהו 'נישעים' שהול' עלישם מוסדו ר' ניסן ב"ק, שם היו מתקיימים בשנים בתקופת מנינים תכופים לתפלת מנחה וערבית, אולם לצער ראה כי גם שם כבר סימו את התפלה, ומתפללים חדשים לא הגיעו, שכן בתקופה ההיא עברו כבר רב תושבי העיר העתיקה להתגורר בעיר החדשה והמנינים התמטו. יום אחד של עמל עבר על רבי יהושע השיל, לא היה ספק בידו אפילו לטעם מאומה מהבקר והיה אפוא רעב וצמא, אולם הוא לא הסכים לוותר על תפלה בצבור, ומיד יצא לדרכו אל שכונת מאה שערים בעיר החדשה, כשהוא עושה את דרכו ברגל, על-מנת לחפש שם מנין. ויש לזכר כי הדרך לא הייתה מסודרת כמו בימינו, לא כביש סלול ולא תאורה, והדרך עברה בין הפורעים הערבים, אולם בשביל תפלה בצבור שרד חסידי זקן זה את דרכו בשבילי עפר תחת חשך ועלטה, וסלל בכך נתיב סלול המואר באור יקרות לדורות הבאים, ולקדמו עד כמה יש להתמסר ולהקפיד על תפלה בצבור, גם של תפלת ערבית פשוטה, של יום חל.

וכך היה עמו גם בשבועות האחרונים לימי חייו, כאשר נחלש מאד וקשתה עליו ההליכה, אולם הוא לא ותר על תפלה בצבור, ושרף את רגליו החלשות לבית הכנסת, אף שנפל לעתים בדרך. אף ביומו האחרון, ביום רביעי של חל המועד סכות תשכ"ו, כאשר חמו עלה לארבעים ואחת מעלות וכל גופו כבד מרוב חם, לא ותר על תפלה בצבור, ובקשו וישאורו לבית הכנסת בבתי ורשא כדי להתפלל שחרית ומנחה בצבור, במסירות נפש של ממש.

רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעורר רבות את שומעיו לקח להקפיד על תפלה בצבור, והוא מספר כי מדה זו נשפחה בקרבו עוד בילדותו, כאשר נסע פעם עם אביו רבי לוי הכהן רבינוביץ בעל "מעדני השלחן" לחיפה, וכאשר פנו לחפש מנין לערבית נודע להם כי בשעה כזו כבר אין למצוא מנין לתפלה בכל העיר. לא הסס רבי לוי, ומיד הזמין מונית 'ספישל' עד נתניה בסכום עתק, כדי להתפלל תפלה בצבור. "ומעשה כזה שאב עושה במסירות נפש בשביל תפלה בצבור, משפיע על בני יותר מכל השיחות והשעורים שישמעו ומכל הספרים שילמדו".

"את אחיכם קחו וקומו שובו אליהם" - כאשר עם ישראל שרויים באחדות וביניהם ישכן השלום, מוחל הקב"ה לכל עונותיהם. ואת אחיכם קחו - כאשר אתם לוקחים את מדת האהבה והרעות, אזי "קומו שובו אליהם" - בכך תזכו לקום ולשוב בתשובה של איש, אל הקב"ה שהוא איש מלחמה. (רבי משה מקוצרין)

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777

5806777@GMAIL.COM

ויסוף בן שלשים שנה בעמוד לפני פרעה (מא, טז)
 ויסוף בעמוד מטעם בוקר גדול, לרשו לזכר חז"ל במסכת קריס וכן במדרש רבה: "כל המושל עמו - הקב"ה מביאו", וכן שיוסף השפיל את עצמו, קצוה הקב"ה ונעשה גדול. (מחזק ישיבה)

ויאמרו שנים עשר בפרך אחים (מב, טז)
 ויאמרו ויאמרו שנים עשר מטעמות בשנים רביע מנה תליש, כי בגואה נורקה בתום שנותיו שני שבטי ישראל שלשת במנחה בארץ ישראל עד חרבן בית ראשון, ורק זה נהנה בתבות ויאמרו שנים - כי שנים נהנו וירצו במנחה בארץ, שכן רביע בארמית הוא לשון רביצה. אבל עשר מטעמת בתליש, כי עשרות השבטים יתלשו וגילו ממקומם בימי בית ראשון, כפי שהיה בירי שלכנסר מלך אשור. (פי חסיד)

ויאמרו שאול שאליהם לנו ולמולדתנו לאמר (מב, טז)
 אמר רבי משה צבי משורן, כי התבות לנו ולמולדתנו מטעמות בשנים קרומא ואולא (לפנינו מטעם במנחם ואולא ורש), לרשו כי כל סבת ירדת בני יעקב למצרים הייתה כדי להקטין למולדתנו - לבני ישראל הנאים בסיבות חוקים שיצולו להקטין גלות מצרים הקשה, ועל ידי שהקטין ירדו לשם, החלישו את טמאת מצרים ונתנו כח לבנייהם אחרים בגלות מצרים שלא להתפשט שם ולצאת בין חזקה ונורעו נטייה. ונעלנו ירדו לא היה זרעם מסל לכל זה, וזו אפוא טובה עומה ונפלאה. ולכן אמרו במדרש, שהקב"ה הקפיד על מה שאמר יעקב אבינו "למה תדעו לי להגיע לאיש כלפי יוסף, כי איר אפשו לבנות מלך מארעות אלו בשם הערומה, אף שראו כל טא? שרירי הקב"ה מסבב כל הסבות ומקנה את כל המאראות לטובה. וזהו נלמד, שכאשר נאדם מתעסק להאמין בכל שלם כי כל מה שיעבור עליו הוא מדי תיבדך והכל טובה, אזי כאשר יעמיר ויתבונן, יראה קדמים ברויים של מארעותיו ויבוא לתכלית הטוב, כמו כאן שטובת צרת יוסף שאל שאל לנו מצא בתורת רמז לטובת בנייהם אחרים שיכולו להתקין מעמד בגלות מצרים. (שרי שטיינמן)

וישגם ויזכר אלהים את הרבים האלה (מב, טז)
 בנהג בשבועות, כאשר אישים ודפים אורג, צועקים בשעת הרדיפה אחריו "ומפניו את הגב"י! אולם יוסף צוה לאשר על-ידיו שלא לטוב, כי גם עגבים יש להתנהג בבבדו, ולכן אמר לו לרדף אחרים ולהשיגם, ורק אז יאמר אליהם "למה שלמנו ורעה תחת טובה"? ולכן מטעמת תבת וישגם נטעם אתחלתא, שכן שורב כאשר השיגם אז רבר אליהם וטען את כל הטענות נגדם, אבל לא לפני כן בשעה שרדף אחריהם, כדי שלא לבישם. וללמדנו, עד כמה צריך להזהר בבבדו כל אדם. (חסידי חסידים)

רבי ישראל יעקב אלגזי פותב בספרו "אמנות העיבוד" כי ספר תורה שכתבו רבי פרישטמן מנין וירצוהו במקום חסר י"ד בין רבי"ש לצי"י, הוא פסול, והוא פותב, כי השעות נבעה מסופר שהתחכם לכתב חסר י"ד על-ידי דברי האר שדן שוהו מלשון רצון, כמו באיל "ועתה אל אלהים וירצוהו", וכתב הסופר שגם זה חסר י"ד כמוהו, "וימלכו שבכר עלתה הספמת הראשונים שלא לכתב על-ידי האר. גם מצאנו לרוב בעל אור תורה שכתב דאדורא, מזהיר כי ראה שהוא מלא י"ד, מדיקאמור וירצוהו חסר וא"ו פתח, ולא אמר חסר י"ד וא"ו. וזו מנחת ש"י מצו"י כי "במקצת ספר הדפוס חסר י"ד וחסר וא"ו", ואולם בכל ספרים פתח י"ד מדיקאמור וירצוהו, וישגם מלא י"ד", ואף הוא מוכיח מהאיר שכתב "וירצוהו חסר וא"ו", ובענין דומה, פלא המוכח בתקני וזהו הפסוק מדיקאמור (ד, ח) "מקוה ישראל ה' מושיע פתח צרה", בעוד שם לא פתח ה', אלא בפסוק דומה לו גם בן פרישטמן (א, ט) "מקוה ישראל ה' כל עיניו בשיח".

ויבדקו אצב, ספר בעלמורא מוקמה בירושלים, כי לפני כפה שני קרא בספר תורה בירושלים בפרשת וישי, ושם לבו כי פסוק "פי לא לו ויהי תהיה" היה פתוח בהפוך "לו לא", ובספר התורה הלוך קראו במשך שנים רבות ואף אחד לא שם לבו לשעות. וכן שמע על ספר תורה אחר שבפסוק "ויקרא את בניו" בפרשה מנחם, היה פתוח "ויקרא באל", ואיש לא שם לבו לכך, שכן אינם מבינים בין ע"ו לאל"ף, וכן מספר רבי מאיר מוזה שליט"א, כי בבני ברק היה ספר תורה שכתב בו בפרשת וירא "ותבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשאת אתה לאברהם וגו'" במקום "לתת אותה", ולא הריש איש מבעלי הקראים והעולים והשומעים במשך י"ח שנה בשעות הנחה, מפני שבמקומה האשכנזי נשמעת המלות "שאת" "לתת" דומות הדין, וכך פיון למצור.

וכבר כתב רבי שמואל זאנר, כי בתוך שנים ספרית תורה שנבדקו, ומצאו רב תשיע נקיים מכל שגיאה, ואף בספרית תורה שנכתבו ביד פנימי עלים נמצאו טעוה משש בחסר ונתו; ובספרית תורה הנדפסו שכתבו בידות, גם פאלו שקראו בפת שנים. שער הפסלים הגיע לתשעים אחוזים, ולכן חשוב להגיע אל הבדירות מחשבת מן קדמות היטב.

אדם אחד וסדו וזו, התקשה בפרנסתו ונסע לאמריקא כדי לקצץ מעות אצל ידידים עם להוצאות בני משפחתו. ראה ון זה כי ראשי ישיבות ומישידי פולנים מתקשים בסכר פנים ימות אצל עשירים ונגידים, ון דין לעצמו, והחלף את הוא לספר כי הוא עומד בראש פולני גדול בירושלים ובו למידים בתחומה אברכים מצעים, למלך הסוב נמק אז פניו עשיר מכלל אחד, והלה גמר אבר להחזיק את המולד שלו בסכום קבוע מדי חודש בחודש. למישה הגיע אותו עשיר ארצה לרגל שלמה משפחתו, וקצא וקצאמנת לבקר את המולד של ר' ון מדידו, וזו הוא תומך וזו תקופה ארצה. בירד קצר הספיק לו להבין, כי הוא נפל שרל בתרמיתו של אותו ון, ואין לו כל פולל ולא אברכים, כי אם ישיבת מלך (בשכיל) בבבדו.

כשפגש תדריב את ראש המולד, אמר לו: "דוד אהר, כי ון גימטריא גב? חשב תהי חיש מזה ונענה: "לא מדיק, שכן דין גימטריא י"ד, ואלו גב"ב גימטריא י"ד! השיב תדריב בפחוח מר: "אכן, דין שם המולד גימטריא גב"ב".

וכך היה עם ראש ישיבה אחת, שבישיבת החזק גם שני פולנים, וההוצאות השתגרו על צואר והטרידו את מנחתו. באין בדרך נסע לעולה כדי להתריס מוקרי תורה למנון ישיבתו והפולנים ששה, ובידורו נאנח ואמר: "דעו נא רבותי כי ישיבת נמצאת פגועה כספי חסור, וספן מסור לכם כי ישיבה גימטריא גרעו". מחר אסד העשירים חלשבת את החשבון ומה: "לדי ישיבה גימטריא ש"כ"ו, ואלו גרעו גימטריא ש"כ"ו? וראש הישיבה אמר: "אכן, אבל ישיבה עם שני הפולנים שוים ש"כ"ו קמין גרעו".